

Huw Irranca-Davies AS/MS
Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion
Gwledig
Cabinet Secretary for Climate Change & Rural Affairs



Llywodraeth Cymru
Welsh Government

Eich cyf/Your ref
Ein cyf/Our ref: **Pwyllgor EMMG – Cyswllt Ffermio**

Paul Davies MS
Cadeirydd
Pwyllgor Economi, Masnach a Materion Gwledig

20 Awst 2024

Annwyl Paul,

Diolch am eich e-bost dyddiedig 27 Mehefin, ac am ddarparu copi o adroddiad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig ar Gyswllt Ffermio i mi.

Rwy'n ddiolchgar am waith y Pwyllgor ar hyn ac yn atodi ymateb Llywodraeth Cymru i'r un argymhelliad a'r 6 chasgliad.

Yr eiddoch yn gywir,

Huw Irranca-Davies AS/MS
Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig
Cabinet Secretary for Climate Change & Rural Affairs

Canolfan Cyswllt Cyntaf / First Point of Contact Centre:
0300 0604400

Bae Caerdydd • Cardiff Bay
Caerdydd • Cardiff
CF99 1SN

Gohebiaeth.Huw.Irranca-Davies@llyw.cymru
Correspondence.Huw.Irranca-Davies@gov.wales

Rydym yn croesawu derbyn gohebiaeth yn Gymraeg. Byddwn yn ateb gohebiaeth a dderbynnir yn Gymraeg yn Gymraeg ac ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

We welcome receiving correspondence in Welsh. Any correspondence received in Welsh will be answered in Welsh and corresponding in Welsh will not lead to a delay in responding.



Ymateb Llywodraeth Cymru i

Adroddiad ymchwiliad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig i Cyswllt Ffermio

Fel Ysgrifennydd y Cabinet sy'n atebol am ddarparu ar gyfer Cyswllt Ffermio ac am ei berfformiad, rwy'n croesawu ymchwiliad Pwyllgor yr Economi, Masnach a Materion Gwledig i'r Rhaglen Trosglwyddo Gwybodaeth hon.

Hoffwn ddiolch i'r Pwyllgor am gynnal yr ymchwiliad hwn fel y'i disgrifir yn ei adroddiad a gyhoeddwyd ar 27 Mehefin 2024.

Mae'r ddogfen hon yn nodi ymateb Llywodraeth Cymru i 6 chasgliad ac 1 argymhelliad yr adroddiad.

Huw Irranca-Davies AS/MS

Ysgrifennydd y Cabinet dros Newid Hinsawdd a Materion Gwledig

Cabinet Secretary for Climate Change & Rural Affairs

Cynnwys

1.	Cyfathrebu cenhadaeth a rôl yn y dyfodol.....	3
	Argymhelliaid 1.....	3
	Casgliad 1.....	4
2.	Gofynion sgiliau ac arbenigedd	6
	Casgliad 2.....	6
	Casgliad 3.....	7
3.	Cymhwysra a Mynediad.....	9
	Casgliad 4.....	9
4.	Strwythur y Contract a'r Rhaglen.....	11
	Casgliad 5.....	11
5.	Cefnogi iechyd meddwl.....	13
	Casgliad 6.....	13

1. Cyfathrebu cenhadaeth a rôl yn y dyfodol

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar sut roedd Cyswllt Ffermio yn cefnogi'r newid i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS); cyllido; newydd-ddyfodiaid; a defnyddio ffermydd arddangos.

Gwnaeth y Pwyllgor un casgliad ac un argymhelliad yn y bennod hon.

Argymhelliad 1

Dylai Llywodraeth Cymru nodi sut y bydd yn hyrwyddo'n well rôl Cyswllt Ffermio o safbwynt cefnogi ffermwyr i ddeall sut y gallant gyflawni amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy yr SFS. Dylai hyn gynnwys ystyried awgrym rhanddeiliaid i ddefnyddio ffermydd arddangos neu 'beilot' fel rhan o waith Cyswllt Ffermio.

Ymateb Llywodraeth Cymru: **Derbyn mewn Egwyddor**

1. Cafodd contract presennol Cyswllt Ffermio ei dendro yn hydref 2022. Roedd y fanyleb yn ymdrin â nifer o bolisiau Llywodraeth Cymru, gan gynnwys yr amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy fel y'u nodwyd yn Neddf Amaethyddiaeth 2023 ac amcanion y Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFS) fel yr oeddent yn hysbys ar y pryd (h.y. cyn yr ymgynghoriad). Fel rhan o'r ymarfer caffael, gofynnwyd i gyflenwyr esbonio sut y byddent yn cynnal Rhaglen Trosglwyddo Gwybodaeth (Cyswllt Ffermio neu'r "Rhaglen") i roi'r holl bolisiau ac amcanion ar waith.
2. Mae'r rhaglen wedi'i chynllunio ar sail yr uchod. Asesir pob ymgyrch gyflawni yn ôl ei gallu i hyrwyddo amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy (SLM) a/neu SFS, ac i helpu ffermwyr i ddeall yr amcanion yn well.
3. Yn ogystal â nodi polisïau allweddol Llywodraeth Cymru ac amcanion SLM a SFS, roedd y fanyleb hefyd yn cynnwys sawl gofyniad, h.y. yr hyn y bydd gofyn i Gyflenwyr llwyddiannus eu bodloni yn ystod cyfnod y contract. Un o'r gofynion hyn oedd sefydlu rhwydwaith o Ffermydd arddangos.
4. Cyfeirir atyn nhw yn y Rhaglen fel "Ein Ffermydd". Mae'r rhwydwaith hwn wedi hen ennill ei blwyf ac yn adeiladu ar lwyddiant contractau blaenorol.
5. Mae rhwydwaith Ein Ffermydd, gyda chymorth arbenigwyr yn sectorau'r diwydiant, wedi bod yn treialu a defnyddio ffyrdd mwy effeithlon, cynaliadwy a phroffidiol o reoli busnesau ffermio.
6. Mae 220 o ffermydd ledled Cymru yn cymryd rhan, fel rhan o'r rhwydwaith, mewn gwahanol fathau o dreialon a phrosiectau gan ganolbwyntio ar

arloesi ac ar dechnolegau newydd i'w helpu nhw a ffermydd eraill Cymru i gyrraedd sero net erbyn 2050, ac i'w gwneud yn fwy gwydn a chynaliadwy rhag hinsawdd sy'n newid.

- 7.** Mae'r Rhaglen wedi cynnal 94 o brosiectau rheoli tir yn gynaliadwy ar y 220 o ffermydd. Mae'r canlyniadau a'r arfer gorau yn cael eu rhannu, eu trafod a'u dangos yn ystod diwrnodau agored ac mewn astudiaethau achos a chyhoeddiadau i helpu ffermwyr i fabwysiadu a defnyddio arferion gorau a dulliau arloesol newydd.
- 8.** Y ffaith bod rhwydwaith arddangos eisoes yn bod o fewn y Rhaglen yw'r rheswm pam fy mod wedi derbyn argymhelliad y Pwyllgor mewn egwyddor.

Casgliad 1

Mae'r awgrym bod Cyswllt Ffermio wedi ymddieithrio o nodau polisi Llywodraeth Cymru a bod cyfathrebu rhwng y ddau sefydliad yn wan yn peri pryder, yn enwedig yn ystod y cyfnod pontio pwysig hwn. Rhaid sicrhau eglurder llwyr ynghylch yr hyn y bwriedir i'r contract Cyswllt Ffermio newydd ei gyflawni a pham, ac mae'n amlwg bod angen hyrwyddo'r rhaglen yn well.

- 9.** Mae gan Cyswllt Ffermio strwythur llywodraethu cadarn. Mae'r strwythur yn cynnwys Bwrdd y Rhaglen ("y Bwrdd") sydd â chadeirydd sy'n annibynnol ar Lywodraeth Cymru, ac aelodau o sefydliadau ffermio ac amgylcheddol allweddol. Cynrychiolir y ddau undeb ffermio ynghyd â ffermwyr o Grŵp Llywio Ffermwyr Cyswllt Ffermio a'r sector Garddwriaeth, Colegau Amaethyddol, HCC, AHDB, CFfl Cymru, Cymdeithas Amaethyddol Frenhinol Cymru a Fforwm Newid Hinsawdd y Diwydiant Amaeth. Mae dau Ddirprwy Gyfarwyddwr o Is-adrannau Newid Hinsawdd a Materion Gwledig Llywodraeth Cymru hefyd yn aelodau.
- 10.** Y Bwrdd sy'n rhoi arweiniad a chyfeiriad cyffredinol i'r Rhaglen gan ddod ag arbenigedd o nifer o sectorau ynghyd i nodi a hyrwyddo'n rhagweithiol ymchwil a gwybodaeth i ddiwallu anghenion y diwydiant.
- 11.** Un grŵp sy'n atebol i Fwrdd y Rhaglen yw'r Grŵp Cyflawni Polisi (PDG). Mae'r PDG yn grŵp mewnol gyda chynrychiolaeth o bob rhan o'r portffolio Newid Hinsawdd a Materion Gwledig h.y. y rhai sydd wedi cyfrannu amcanion Polisi allweddol at eu cynnwys ym manyleb y contract. Mae PDG, mewn ymgynghoriad â'r Bwrdd yn dylanwadu ar y cyflawni.

- 12.** Mae'r Strwythur Llywodraethu yn sicrhau bod gan y diwydiant a Llywodraeth Cymru lais cyfartal wrth ddewis blaenoriaethau o dan bob un o themâu'r Rhaglen; Busnes, Tir a Da Byw, ac o ran cytuno ar ffocws prosiectau'r Rhaglen.

2. Gofynion sgiliau ac arbenigedd

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar sut mae Cyswllt Ffermio yn defnyddio ymchwil sy'n berthnasol i'r diwydiant, beth yw ffocws ei ymyrraeth a sut mae'n integreiddio Coedwigaeth a rheoli coetiroedd.

Daeth y Pwyllgor i ddau gasgliad yn y bennod hon.

Casgliad 2

Er bod cynigion yr SFS yn dal i gael eu datblygu, mae tystiolaeth gan randdeiliaid yn dangos rhai bylchau sylweddol yn y rhaglen bresennol i helpu i bontio i'r SFS, a chefnogi ffermwyr i gyflawni amcanion SLM. Yn sicr, mae lle am lawer mwy o gyfraniad gan gyrff anllwyodraethol amgylcheddol ac arbenigedd arbenigol, gan gynnwys ecolegwyr, arbenigwyr bioamrywiaeth a garddwriaeth a choedwigwyr, a rhaid rhoi blaenoriaeth i sicrhau'r arbenigedd hwn yn ystod y pontio i'r SFS ac ar ôl hynny. Rhaid archwilio'n llawn rôl y ffermwyr eu hunain fel mentoriaid ac arbenigwyr. Mae angen ystyried sut mae gwybodaeth arbenigol yn cael ei rhannu gyda'r rhai sy'n rheoli'r tir, gan gynnwys y cwrdd ar gyfer datblygu hyb gwybodaeth o adnoddau a all gyfeirio'n glir at y dystiolaeth a'r cyngor gwyddonol diweddaraf.

- 13.** Fel sydd eisoes wedi'i ddweud yn yr ymateb hwn, roedd manyleb y contract yn cynnwys nifer o bolisiau Llywodraeth Cymru, gan gynnwys amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy ac amcanion SFS fel yr oeddent yn hysbys ar y pryd (h.y. cyn yr ymgynghoriad).
- 14.** Mae'r Rhaglen wedi'i chynllunio yn unol â'r uchod heb fawr o fylchau. Asesir pob ymgyrch gyflawni yn ôl ei gallu i hyrwyddo amcanion Rheoli Tir yn Gynaliadwy (SLM) a/neu SFS, ac i helpu ffermwyr i ddeall yr amcanion yn well.
- 15.** Er mwyn gwireddu amcanion SLM/SFS, mae'r Rhaglen bresennol wedi cyflwyno hefyd categorïau newydd o gyngor technegol o fewn Gwasanaeth Cyngori Cyswllt Ffermio, gan gynnwys categorïau amgylcheddol penodol fel amaeth-amgylcheddol, gwasanaethau ecosystemau a bioamrywiaeth; Cyngor carbon; yn ogystal â chyngor ar bren, ar arddwriaeth ac ar gynhyrchu organig. Mae gan y Rhaglen **486 o gynghorwyr ar draws pob categori**.
- 16.** Hyd yma mae Cyswllt Ffermio wedi rhoi dros **10,880 o ddarnau o gyngor**, **6,815 ohonyn nhw o'r categorïau amgylcheddol penodol**.

- 17.** Mae Rhaglen Fentora Cyswllt Ffermio yn cysylltu ffermwyr ag arweinwyr/arloeswyr yn y diwydiant i'w mentora ac i roi arweiniad a chynghor wedi'u teilwra. Hyrwyddwyd ar-lein, wrth cyfathrebu yn uniongyrchol gyda busnesau cofrestredig, mewn digwyddiadau penodol a chan Swyddogion Datblygu Cyswllt Ffermio, mae'r Mentoriaid yn gallu rhoi o'u harbenigedd a'u gwybodaeth ymarferol, gan roi cymorth ac arweiniad yn eu pwnc perthnasol.
- 18.** Mae mentoriaid newydd wedi ymuno â'r Rhaglen, yn arbenigo mewn amaeth-goedwigaeth, pori cadwraeth, rheoli tir glas, ffermio adfywiol, ansawdd dŵr a rheoli coetiroedd.
- 19.** Gyda chyfeiriadur o **dros 90 o Fentoriaid**, y rhan fwyaf ohonyn nhw'n ffermwyr llawn amser, sy'n 'gallu dweud a gwneud', datblygir perthynas sy'n seiliedig ar gyd-ymddiriedaeth a pharch.
- 20.** Hyd yn hyn mae **406 o ffermwyr** wedi cael help y rhaglen Fentora, cyfanswm o **2,499 o oriau**.
- 21.** Mae'r Rhaglen hefyd yn cynnwys Hyb Cyfnewid Gwybodaeth, sy'n creu man lle gall academyddion, ymgynghorwyr proffesiynol a ffermwyr ledled Cymru siarad â'i gilydd. Mae'r Hyb yn troi ffrwyth yr ymchwil ddiweddaraf o'r DU a gweddill y byd, papurau gwyddonol a sgiliau ymarferol, yn wybodaeth y gall ffermwyr ei defnyddio.

Casgliad 3

Mae tystiolaeth o gynhwysiant cyfyngedig y sector coedwigaeth yn peri pryder, yn enwedig yng ngoleuni'r amcanion SLM yn Neddf Amaethyddiaeth (Cymru) 2023 a'r gofynion ar ffermwyr actif a nodir yng nghynigion yr SFS. Rhaid i Cyswllt Ffermio gynnwys llawer mwy o arbenigedd ym maes coedwigaeth a rheoli coetiroedd. Rhaid iddo gynnwys y sector hwnnw fel trydydd parti wrth ddatblygu gwasanaethau hyfforddi a chymorth a chyfleoedd ar gyfer datblygiad proffesiynol parhaus i'r rhai sy'n rheoli tir amaethyddol Cymru.

- 22.** Sefydlwyd y Rhaglen bresennol i gefnogi ffermwyr yn unig; ni fwriadwyd erioed iddi gefnogi'r diwydiant coedwigaeth. Penderfynwyd peidio â dyblygu gwaith Focus on Forestry First (FFF). Sefydlwyd FFF gydag arian ar y cyd gan y Rhaglen Datblygu Gwledig a Llywodraeth Cymru i feithrin sgiliau a gwella cymwysterau'r sector coed a phren, gan weithio gyda busnesau i nodi pa hyfforddiant sydd ei angen arnyn nhw nawr ac yn y

dyfodol i'w helpu i wireddu Polisiâu'r Llywodraeth; daeth y cynllun i ben ym mis Mehefin 2023.

- 23.** Er nad yw'r Rhaglen yn cefnogi busnesau coedwigaeth am y rhesymau a nodir uchod, mae prosiectau Cyswllt Ffermio yn helpu ffermwyr ym mhob agwedd ar reoli coetir, i wneud elw, sefydlu coetir, rheoli coetir a datblygu busnes coetir.
- 24.** Er enghraifft, mae asesiad wedi'i gynnal o goetir yr holl ffermydd arddangos er mwyn darparu data gwaelodlin o gyflwr eu perthi (gwrychoedd) a'u coetir, gan nodi cyfleoedd i wella perfformiad amgylcheddol busnes y fferm trwy greu coetiroedd.
- 25.** Mae dosbarthiadau meistr Cyswllt Ffermio yn dangos y cyfleoedd a'r manteision y mae coed ar fferm yn eu cynnig trwy ymgorffori coed yn nhirwedd y fferm fel dull aml-haen o ddatgarboneiddio; dal a storio carbon; gwella iechyd pridd ac ansawdd dŵr ac aer; a chysgodi da byw. Mae amaeth-goedwigaeth yn cael ei hyrwyddo fel un o'r manteision y mae coed yn ei gynnig wrth gyflawni'r amcanion hyn mewn ffordd sy'n gweithio er lles busnes y fferm.
- 26.** Mae Gwasanaeth Cyngori Cyswllt Ffermio yn cynnwys sawl categori "coetir" technegol gan gynnwys rheoli coetir; arallgyfeirio ac ychwanegu gwerth; a phrosesu pren ac ychwanegu gwerth.
- 27.** Mae gan y Rhaglen **12 o arbenigwyr coetir**.
- 28.** Cafodd System Prynu Dynamig (DPS) Materion Gwledig ei lansio ar 5 Gorffennaf fel fframwaith caffael aml-gategori y gall cyflenwyr wneud cais trwyddo. Y bwriad yw ymgorffori cymaint o "gyflenwyr" â phosibl o fewn y DPS, gan gynnwys cyrff anllywodraethol amgylcheddol, ecolegwyr ac arbenigwyr mewn bioamrywiaeth, garddwriaeth a choedwigaeth, i sicrhau bod yr arbenigeddau priodol ar gael i Lywodraeth Cymru allu cynnal prosiectau cymorth yn y dyfodol. Ar ôl ymuno, byddan nhw'n cael ceisio am unrhyw dendrau y gall Llywodraeth Cymru eu cyhoeddi, gan ddefnyddio'r DPS. Ein bwriad yw y bydd holl weithgarwch caffael y Gyfarwyddiaeth Materion Gwledig yn digwydd trwy'r DPS.
- 29.** Bydd y DPS yn arbennig o ddefnyddiol wrth ddatblygu'r SFS, gan gwtogi'r amser caffael a chaniatáu gweithio cydgysylltiedig.

3. Cymhwystra a Mynediad

Canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA yn y bennod hon ar y meini prawf ar gyfer bod yn gymwys am y contract presennol; anawsterau cael hyd i gymorth ar-lein a defnyddio gwasanaethau cyfrwng Cymraeg.

Daeth y Pwyllgor i un casgliad yn y bennod.

Casgliad 4

Mae cymorth i fyfyrwyr a gweithwyr amaethyddol sy'n newydd i'r diwydiant yn hanfodol, a rhaid sicrhau bod rhoi blaenoriaeth i hyn yn rhan o'r contract newydd. Mae angen adolygu mynediad a chymhwystra ar gyfer Cyswllt Ffermio ar unwaith gyda'r bwriad o sicrhau gwell mynediad i newydd-ddyfodiaid a grwpiau eraill sydd wedi'u hallgáu ar hyn o bryd, gan gynnwys myfyrwyr. Mae angen i Lywodraeth Cymru ystyried anghenion tyddynwyr a garddwriaethwyr wrth gomisiynu gwasanaethau yn y dyfodol. Rhaid sicrhau bod darpariaeth ddigonol o wasanaethau cymorth drwy gyfrwng y Gymraeg, a rhaid rhoi blaenoriaeth i broblemau parhaol fel allgáu digidol. Rhaid i ymgysylltu â cholegau a sefydliadau amaethyddol eraill gael sylw manwl yn y rhaglen Cyswllt Ffermio nesaf, yn ogystal â meithrin cysylltiadau ag ysgolion i hyrwyddo'r diwydiant a'r cyfleoedd sydd ar gael.

30. Er nad yw'r Rhaglen yn darparu cymorth yn benodol i fyfyrwyr, mae partneriaid Busnes, aelodau agos o'r teulu (priod/partneriaid/meibion/merched) a gweithwyr ar PAYE yn gymwys am gymorth, a gallai unrhyw un o'r rhain fod yn fyfyrwr.
31. Mae'r Rhaglen Dysgu a Datblygu Gydol Oes o dan Cyswllt Ffermio yn cael ei his-gontractio i sawl coleg amaethyddol ledled Cymru gyda rhai yn darparu tri chwrs wedi'u hariannu'n llawn i fyfyrwyr fel rhan o'u cwrs Coleg Addysg Bellach.
32. Mae Cyswllt Ffermio yn darparu cyrsiau e-ddysgu perthnasol hefyd i fyfyrwyr a phlant ysgol trwy "Hwb" yn rhad ac am ddim.
33. Mae "Dechrau Ffermio" yn becyn cymorth wedi'i deilwra'n arbennig ar gyfer ffermwyr newydd sydd am ddechrau eu busnes eu hunain neu sy'n chwilio am gyfle i fentro ar y cyd. Mae'r pecyn yn cynnwys arweiniad a chyngor ym maes mentora, busnes, cyfraith ac arian i helpu i gyflawni nodau penodedig.
34. Mae Cyswllt Ffermio yn darparu "gwasanaeth paru" neu blatfform cyfleoedd ar y cyd (JOP), sy'n paru perchenogion tir sydd am gamu'n ôl neu adael y diwydiant ag unigolion sydd am gael cyfle mewn busnes ffermio.

- 35.** Mae Dechrau Ffermio yn cynnig llwybr i helpu'r ddau barti trwy'r broses, gan gynnwys darganfod mwy am y fenter, cefnogi datblygiad personol, chwilio am bartner busnes posibl a helpu i sefydlu menter ar y cyd.
- 36.** Mae Cyswllt Ffermio yn rhoi cyngor hefyd ar gynllunio olyniaeth; gyda help i gychwyn ar yr hyn all fod yn sgwrs anodd. Mae'r cymorth yn cynnwys cyngor busnes, cyfreithiol ac ariannol proffesiynol yn ogystal â help arbenigwyr.
- 37.** Y nod yw annog symudiad o fewn y diwydiant gan ddiogelu ar yr un pryd ddyfodol busnesau fferm.
- 38.** Ym mlwyddyn gyntaf y Rhaglen, cymerodd 398 o unigolion ran yn Dechrau Ffermio (324 o geiswyr a 74 o ddarparwyr).
- 39.** Rhaid i'r ddau gontractwr gydnabod a chefnogi nodau Cymraeg 2050. Mae Mentera (Menter a Busnes gynt) yn gwneud llawer o waith drwy gyfrwng y Gymraeg. Mae 97% o'u gweithlu yn siaradwyr Cymraeg iaith gyntaf, sy'n sicrhau bod pob agwedd o'r ddarpariaeth yn gallu cael ei chynnig yn y Gymraeg a'r Saesneg, gan ddibynnu ar ddewis y cwsmer.
- 40.** Mae'r Rhaglen yn sicrhau hefyd bod y cynnwys ysgrifenedig a digidol yn cael ei ddarparu yn Gymraeg ac yn bodloni Safonau'r Gymraeg.
- 41.** Mae cymorth pwrpasol ar gael yn rhanbarthol, gyda Swyddogion Datblygu ar gael i dywys cwsmeriaid drwy'r Rhaglen, er mwyn iddyn nhw allu cael y cymorth mwyaf perthnasol ar gyfer eu busnes. Mae hyn yn cynnwys cymorth i weld elfennau ar-lein y rhaglen; mae Cynghorwyr a Darparwyr Hyfforddiant hefyd yn darparu'r cymorth hwn i gwsmeriaid.
- 42.** Trwy'r rhaglen Dysgu a Datblygu Gydol Oes bydd cwsmeriaid yn cael ymuno hefyd â nifer o gyrsiau Technoleg Gwybodaeth a Chyfathrebu amrywiol eu lefelau megis Gwneud Treth yn Ddigidol, Marchnata ar E-bost, Cyfryngau Cymdeithasol a Defnyddio Offer Digidol.
- 43.** Mae'r Rhaglen yn gweithio hefyd gyda chwsmeriaid sydd angen cymorth digidol gan gynnwys sgiliau digidol sylfaenol, cael at ddyfais a chysylltedd i nodi mannau cymorth.

4. Strwythur y Contract a'r Rhaglen

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar hyd y contract a gwerthuso'r Rhaglen.

Daeth y Pwyllgor i un casgliad yn y bennod.

Casgliad 5

Ers ymadael â'r UE, nid yw rhai o'r mecanweithiau blaenorol ar gyfer craffu ar daliadau cymorth amaethyddol a gwasanaethau ar waith mwyach. Mae hynny'n golygu ei bod hi'n bwysicach nag erioed bod â mecanweithiau cadarn ar gyfer craffu ar yr arian cyhoeddus sy'n cael ei wario ar gefnogi'r diwydiant amaethyddol, gan gynnwys gwerth am arian ac effeithiolrwydd gwasanaethau Cyswllt Ffermio. Dylai Llywodraeth Cymru nodi'n glir sut y mae'n bwriadu gwarantu'r atebolrwydd hwn, ac yna bydd angen i'r Pwyllgor ystyried ei rôl graffu ei hun. Dylai Llywodraeth Cymru ymateb hefyd i fater sut mae'r gymuned ffermio, cyrff anllwyodraethol amgylcheddol a phawb sy'n actif yn yr economi wledig yn cael fforwm i fynegi eu barn am wasanaethau cynghori ffermwyr ac i gyfrannu at y gwaith o ddatblygu polisiau yn y dyfodol.

- 44.** Mae gan Fwrdd Rhaglen Cyswllt Ffermio sawl cyfrifoldeb. Yn ogystal â rhoi cyngor ar addasrwydd y cynlluniau a'r ymgyrchoedd cyflenwi arfaethedig a sicrhau bod y ddarpariaeth yn diwallu anghenion y diwydiant a'i bod yn rhoi'r cymorth sydd ei angen ar ffermwyr i bontio i'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy (SFA) a'i gynnal, mae'r Bwrdd yn nodi ac yn monitro canlyniadau ac effeithiau allweddol mesuradwy'r Rhaglen.
- 45.** Mae pob Rhaglen wedi cael ei gwerthuso yn annibynnol hefyd. Gan i'r Rhaglen flaenorol bara am ragor na 7 mlynedd, cafodd gwerthusiad canol tymor ei gynnal yn 2021 a gwerthusiad terfynol ei gynnal yn gynharach eleni. Bydd yr adroddiad, a luniwyd gan Miller Research, ar gael cyn hir.
- 46.** Defnyddir pob gwerthusiad i lywio'r Rhaglen nesaf, gan adeiladu ar brosiectau llwyddiannus blaenorol a diystyru'r rhai na wnaethon nhw weithio. Er enghraifft, yn 2019, cafodd Cyswllt Ffermio ei adnewyddu gyda'r nod o wneud y Rhaglen yn fwy hygyrch, a rhoi mwy o ffocws ar ganlyniadau a gwella taith y cwsmer. Golygai nifer o newidiadau allweddol o ran ei roi ar waith, gan gymryd yr adborth i gam un y gwerthusiad interim o'r Rhaglen KT&I, yn ogystal ag ymateb y diwydiant ehangach a thrafodaethau mewnol rhwng Llywodraeth Cymru, a Chyflenwyr.
- 47.** Mae Llywodraeth Cymru yn cydnabod gwerth ymgysylltu â rhanddeiliaid i gynyddu'r cyfleoedd i gynnal twf gwledig. Rydym yn trafod ag amrywiaeth o

randdeiliaid ynghylch datblygu'r Cynllun Ffermio Cynaliadwy, a bydd hynny'n dylanwadu ar ddatblygiad y Cyswllt Ffermio nesaf.

- 48.** Roedd cysylltiad uniongyrchol rhwng y Bwrdd Datblygu Gwledig a Rhaglen Datblygu Gwledig yr UE, sydd bellach wedi dod i ben. O gofio mai ni bellach sy'n cynnal cynlluniau buddsoddi gwledig, a'n bod yn cyflwyno Cam Paratoi'r SFS y flwyddyn nesaf, mae natur y gefnogaeth i'r sector wedi newid ers y Rhaglen Datblygu Gwledig.
- 49.** Mae fy ymrwymiad i ymgysylltu yn cydnabod y bydd yn rhaid wrth lywodraethu priodol ar y modd y cynhelir yr SFS ac rwy'n disgwyl rhagor o gyngor gan swyddogion ar hyn wrth i'r rhaglen waith gael ei chreu.

5. Cefnogi iechyd meddwl

Yn y bennod hon, canolbwyntiodd Pwyllgor ETRA ar iechyd meddwl.

Daeth y Pwyllgor i un casgliad yn y bennod.

Casgliad 6

Mae gan Cyswllt Ffermio rôl bwysig o ran cyfeirio at gymorth iechyd meddwl. Yn Yn enwedig yng ngoleuni lefelau uchel o orbryder ac anniddigrwydd yn y sector am yr heriau y mae ffermwyr yn eu hwynebu, ac ansicrwydd y cyfnod pontio y mae'r diwydiant ynddo, dylai Llywodraeth Cymru sicrhau y cynhelir gwerthusiad cadarn ynghylch a yw gwasanaethau Cyswllt Ffermio yn canolbwyntio'n ddigonol ar gefnogi iechyd meddwl a lleihau pwysau yn hytrach nag ychwanegu atynt mewn unrhyw ffordd. Cyn belled ag y bo modd o fewn ei gylch gwaith, rhaid i Cyswllt Ffermio nodi a mynd i'r afael â'r materion sy'n achosi'r gorbryder a'r straen mwyaf i ffermwyr. Dylid ystyried sut y gall 'ychwanegu gwerth' at y gwasanaethau cymorth arbenigol presennol sydd ar gael i ffermwyr, a darparu atebion ymarferol i fynd i'r afael â phrif sbardunau straen. Gan gydnabod faint sydd wedi newid i'r sector ers y gwerthusiad ffurfiol diwethaf yn 2021, dylai Llywodraeth Cymru hefyd ystyried a allai rhywfaint o werthusiad a mewnbwn annibynnol fod yn ddefnyddiol wrth gyflawni'r nod pwysig hwn.

- 50.** Rwy'n cytuno â chanfyddiadau'r Pwyllgor na ddylai Cyswllt Ffermio ddyblygu'r darpariaeth iechyd meddwl bresennol. Rydym yn ffodus yng Nghymru bod gennym sawl sefydliad cymorth sy'n darparu gwasanaethau rhagorol i'r diwydiant ffermio.
- 51.** Rwy'n ymwybodol iawn bod ffermwyr yn parhau i wynebu llawer o rwystrau, gan gynnwys ansicrwydd, unigedd ac unigrwydd a all gael effaith niweidiol ar les meddyliol, ac mae hyn yn destun pryder mawr i mi a Llywodraeth Cymru.
- 52.** Mae Llywodraeth Cymru yn cefnogi nifer o weithgareddau pwysig i gynorthwyo iechyd meddwl aelodau cymunedau gwledig. Un gweithgaredd o'r fath yw Grŵp Cymorth Fferm Cymru sy'n dod ag elusennau ffermio ynghyd, i rannu gwybodaeth ac arbenigedd gan ddarparu cymorth iechyd meddwl cydlynol cryf i'r diwydiant amaeth.
- 53.** Mae'r DPJ Foundation wedi cael Grant Cymorth Profedigaeth o £52,135 am y cyfnod o dair blynedd rhwng 2021-24, i wella'r help i'r rheini yn y gymuned amaethyddol sydd wedi dioddef profedigaeth. Cytunwyd ar estyniad o 12 mis tan fis Mawrth 2025, sy'n cynnwys cyllid ychwanegol o £15,406.74.

- 54.** Ochr yn ochr â hyn, rydym hefyd yn gweithio ar Strategaeth 10 mlynedd iechyd Meddwl a Lles newydd, sy'n anelu at hyrwyddo, cefnogi a grymuso pobl i wella eu hiechyd meddwl a'u lles, a bod yn rhydd rhag stigma a gwahaniaethu. Mae'r ddwy strategaeth yn cydnabod anghenion iechyd meddwl ffermwyr a'r rhai sy'n gweithio mewn amaethyddiaeth.
- 55.** Mae gwasanaeth "111 gwasg 2" y GIG hefyd ar gael i'r gymuned wledig a ffermwyr, sef llinell ffôn genedlaethol ar gyfer pobl sydd angen cymorth iechyd meddwl brys. Ar gael ers mis Tachwedd 2022, mae'r Gwasanaeth yn darparu asesiad o anghenion ac ymyrraeth dros y ffôn i leihau trallod. Lle bo'n briodol, gellir cyfeirio unigolion at wasanaethau iechyd meddwl, rhoi cyngor hunanofal neu eu cyfeirio at gymorth arall.
- 56.** Ond mae'n bwysig hefyd ein bod yn gwneud yr hyn a allwn i leihau'r pwysau ar ffermwyr. Dyna pam rwyf mor falch bod yr elusen iechyd meddwl, y DPJ Foundation wedi derbyn fy ngwahoddiad i gynrychioli'r elusennau ffermio ar Ford Gron Gweinidogol newydd y Cynllun Ffermio Cynaliadwy.